

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Bakalářská práce

2023

Václav Kotva

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Bakalářská práce

MILÝNY

Václav Kotva

Plzeň 2023

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara**

Katedra výtvarného umění

Studijní program Výtvarná umění

Specializace Mediální a didaktická ilustrace

Bakalářská práce

MILÝNY

Václav Kotva

Vedoucí práce: akad. mal. Renáta Fučíková
Katedra grafického designu a ilustrace
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Václav KOTVA**
Osobní číslo: **D20B0005P**
Studijní program: **B8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Ilustrace a grafika, specializace Mediální a didaktická ilustrace**
Téma práce: **ILUSTROVANÁ KNIHA**
Zadávající katedra: **Katedra výtvarného umění**

Zásady pro vypracování

Kompletní ilustrační a grafické řešení klasického či nového textu, beletrie, poezie, naučná literatura, minimální rozsah funkční knihy 40 stran.

Tvůrčí záměr: Záměrem je vytvořit návrh funkční umělecké publikovatelné knihy.

Způsob realizace: Technika realizace vyplyne v průběhu přípravných kreseb, skic a následných zkoušek.

Cíl: Cílem práce je vytvořit knihu, která bude řešit dané téma.

Předpokládaný charakter výstupu: Výstupem budou 3 kopie knihy s minimálním počtem 20 ilustrací.

Rozsah průvodní zprávy: Průvodní zpráva bude vytvořena v rozsahu minimálně 3 normostran.

Rozsah teoretické části: **min. 3 normostrany textu**
Rozsah praktické části: **vyplyne ze zpracování BP**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

MALÝ, Radek, 2014. Moře slané vody: (co šuměla mušle a co přišlo lahvovou poštou). Praha: Albatros. ISBN :978-80-00-03467-6.
ŠAŠEK, Miroslav, 2014. To je M. Sasek. Praha: Baobab. ISBN 978-808-7060-940.
CARELMAN, Jacques, 2018. Catalogo di Oggetti introvabili. Vanvere edizioni. ISBN 9788894394207.
INNOCENTI, Roberto a J. Patrick LEWIS, 2009. The House. Sakeyul. ISBN 1568462018.
DVOŘÁK, Jan a Robert HÉDERVÁRI, 2014. Kamil Lhoták a kniha. Praha: Vltavín. ISBN 978-808-6587-486.

Vedoucí bakalářské práce: **akademický malíř Renáta Fučíková**
Katedra grafického designu a ilustrace

Konzultant bakalářské práce: **Mgr. Rudolf Šimek**
Konzultant mimo univerzitu

Datum zadání bakalářské práce: **31. května 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **28. dubna 2023**

MgA. Vojtěch Aubrecht v.r.
děkan

Mgr. Jindřich Lukavský, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Plzni dne 7. září 2022

Prohlašuji, že jsem umělecké dílo vypracoval samostatně a nejedná se o plagiát.

Plzeň, duben 2023

.....

podpis autora

Obsah

1	MÉ DOSAVADNÍ DÍLO V KONTEXTU SPECIALIZACE	7
2	TÉMA A DŮVOD JEHO VOLBY	4
3	PROCES PŘÍPRAVY, PROCES TVORBY	5
	3.1 Proces přípravy	6
	3.2 Proces tvorby	7
4	POPIS DÍLA, TECHNOLOGICKÁ SPECIFIKA, PŘÍNOS PRÁCE PRO DANÝ OBOR	8
	4.1 Popis díla	9
	4.2 Technologická specifika	10
	4.3 Přínos práce pro daný obor	11
5	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	11
	a) Knižní a periodická literatura	12
	b) Internetové zdroje	13
6	RESUMÉ	14
7	SEZNAM PŘÍLOH	15

1 MÉ DOSAVADNÍ DÍLO V KONTEXTU SPECIALIZACE

Po absolvování oboru výtvarné tvorby vedeným Mgr. Danou Babockou na ZUŠ Veverí v Brně jsem nastoupil na Střední školu umění a designu v Brně na obor ilustrace vedený jeho zakladatelem akad. mal. Pavlem Dvorským, kterého vystřídal v době mého maturitního ročníku Mgr. et MgA. Ján Lastomírsky.

Zde jsem se dostal výrazněji mj. ke kombinaci techniky jednobarevné kresby, ať už perem nebo tužkou, a akvarelu, při užití tlumenějších dvou až tří barev. Vždy jsem se v ilustracích snažil udržet určitou „lehkost“ a „uvolněnost“ ve spojení s věcností. Důležitou součástí pro mne bylo i předání informací „navíc“, možná by se dalo s nadsázkou říci až jakási „intertextualita“, jenž však nemusí být na první pohled rozpoznatelná. V rámci úkolů jsem se snažil též využívat náměty blízké mému zájmu, jako jsou historie, architektura a technika.

Tento způsob „tvorby“ jsem se snažil uplatnit i ve své praktické maturitní práci a využil jej též při prvním semestrálním úkolu v rámci ateliérového projektu „Let’s Dance!“, kde jsem zpracoval téma, dnes již téměř celé asanované, brněnské Zbrojovky. Většinu projektů v následujících semestrech jsem se snažil zpracovávat podobným způsobem, i když samozřejmě lze pozorovat určitý posun.

Jednou z mých oblíbených prací byla klauzurní práce ve 3. semestru – zin na vlastní téma – v mém případě část příběhu plavby rakouské plachetnice SMS Novara kolem světa. A v následujícím 4. semestru projekt „Všechny barvy pohádky“, ze kterého vznikla i společná výstava v plzeňské synagoze a muzeu loutek, konkrétně estonská pohádka Zapovězený uzel. Oba tyto počiny nejspíše spojuje určitá volnost a nevázanost zpracování, což pro mne je spíše výzva, ale tím jsem poté spokojenější s výsledkem. Na přelomu 4. a 5. semestru jsem díky vedoucí práce dostal příležitost přispět tvorbou doprovodných ilustrací k výstavě „Mistři cechů oděvních“ Husitského muzea v Táboře.

2 TÉMA A DŮVOD JEHO VOLBY

Tématem mé bakalářské práce je ilustrovaná kniha, v tomto případě autorská. Žánrově zařaditelná mezi populárně naučné – non-fiction knihy. Vždy jsem tíhnul spíše k tomuto žánru, a pokud jsem si chtěl zkusit, co vše obnáší kompletní tvorba takové knihy, tak se to jako téma absolventské práce zdálo, i s přihlédnutím na teoretickou možnost budoucího uplatnění a na zaměření ateliéru, jako vhodná volba.

Nepříliš záživně znějící námět mlýnů jsem měl „v šuplíku“ již delší dobu – mám k tomuto tématu osobní vztah, minimálně z hlediska architektury. Sám jsem však např. nikdy pořádně nevěděl „jak co funguje“, a toto mohla být vhodná příležitost to zjistit. A z pozice naprostého laika se pokusit toto téma alespoň z malé části zpracovat. Samozřejmě téma mlýnů nebylo jedinou možností, ale po konzultaci s vedoucím práce mi v danou dobu dávalo nejvíce smysl.

3 PROCES PŘÍPRAVY, PROCES TVORBY

3.1 Proces přípravy

Počáteční otázka byla velice jednoduchá, ujasnit si, jak má kniha vypadat, nebo jak chci aby vypadala. Co vše má obsahovat, co ne, jak mají být pojmuty dané ilustrace, jejich barevnost, množství textu apod. Odpověď však nezůstala po celý čas přípravy nezměněná.

Zpočátku jsem se snažil sehnat vhodné zdroje a literaturu, kterou bych byl schopen ze svého zcela nepoučeného stavu pojmut a trochu pochopit samotnou problematiku mlynů.

Prvním intuitivním krokem byla návštěva Moravské zemské knihovny v Brně, kde jsem se zkusil porozhlédnout po literatuře věnující se mlynářství. Podařilo se mi nalézt dvě knihy: Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách (Štěpán, 2000) a Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II. (Štěpán, 2008).

Dalším důležitým krokem byl „výlet“ do vodního mlýna ve Slupi, který je ve správě Technického muzea v Brně, a od roku 2009 se zde nachází expozice o vývoji mlynářství, která získala 1. místo v soutěži Gloria musaealis.

Díky tomuto výletu se mi podařilo získat kontakt na Mgr. Ondřeje Mertu, kurátora z TMB, který mi velice pomohl – odsouhlasil výše zmíněné publikace jako nejlepší výběr na začátek (možná i prostředek a konec) a doporučil mi dále mj. Mgr. Rudolfa Šimka z Podbrdského muzea v Rožmitále pod Třemšínem, který mi poskytl osobní konzultaci mé práce na jejím počátku a doporučil mi další materiály, ze kterých čerpat.

3.2 Proces tvorby

Simultánně s teoretickou rešerší probíhal proces prvního skicování tužkou, promyšlení základního konceptu kostry stavby knihy a vybírání jednotlivých bodů/témat, které bych rád zahrnul do výsledku. Z počátečního, jak jsem postupně zjišťoval, nepřeborného množství informací v mnohaoborovém bádání molinologie, a mého původního pompézního plánu zahrnout: vývoj mlynářství od počátků až po současnost, spojená řemesla (mlynáři, sekerníci, krajánci), druhy meliva, historické míry, příbuzné objekty jako hamry a pily, vodní díla, více konkrétních příkladů mlýnů apod., jsem byl nucen v průběhu tvorby postupně opouštět od těchto potenciálních kapitol kvůli přílišné časové náročnosti jak samotného vypracovávání jednotlivých ilustrací, tak i průběžného dohledávání potřebných informací ke každému jednotlivému tématu. Jediné, čím jsem si byl jistý, že chci zachovat, byla zmínka vodního a větrných mlýnů v tomto chronologickém pořadí jejich vzniku. Pořadí ostatních kapitol jsem neměl pevně určené.

V podobě ilustrací jsem se snažil vycházet především ze svých předchozích prací a žádné konkrétní výtvarné inspirační zdroje jsem neměl – z prostého důvodu, aby mě příliš neovlivňovaly při tvorbě a neměl jsem nutkání, i když třeba podvědomé, se inspirovat až příliš. Přirozeně člověk je jako „houba“ a „nasákne“ kdejaký vjem, tudíž nalézt určité paralely bude asi možné. Jako předlohy jsem povětšinou využíval volně dostupné fotografie, když to bylo možné, tak historické.

K majoritě ilustrací, pokud jsem neměl dopředu zcela jasno o jejich podobě, jsem si vytvářel tužkové náčrty, což platí i pro kompozici dvoustran. V průběhu tvorby práce, z počátku častěji, jsem se snažil většinu věcí konzultovat s vedoucí práce akad. mal. Renátou Fučíkovou, která mi poskytla mnoho užitečných rad a cenných doporučení.

Technika ilustrací je kombinace akvarelu a tužkové kresby. Akvarel kvůli snaze o „vyvážení“ kresby tužkou, dodání určité „náhody“ a hlubšího prostoru. Z důvodu zachování věčnosti jsem, po konzultaci s vedoucí práce, zvolil barevnost založenou na realitě. Kresbu tužkou jsem zvolil pro možnost detailnějšího vyobrazení i kvůli její variabilitě, proto se objevuje i samostatně. Zejména náročné byly kresby s vhledy do vnitřního vybavení mlýnů, které jsem si musel doslova zkonstruovat kombinací a „zprůměrováním“ několika konkrétních staveb, protože, jak jsem zjistil, každý mlýn je unikátní a jejich vnitřní zařízení mají nemalé odlišnosti.

Každou techniku jsem vytvářel zvlášť a následně průběžně skenoval, retušoval a kombinoval do sebe v počítači. Některé úpravy byly minimální, některé byly časově náročnější. Ne vždy jsem si byl jistý jedinou variantou, tak jich mnohdy vzniklo více v rozdílné barevnosti, intenzitě, počtu postav apod. Samotný text doprovázející ilustrace jsem psal sám, což je vidno. Průběžně jsem také řešil zrcadlo sazby, kompozici textu a volbu vhodného písma pro titulky, i pro chlebový text.

Po vytisknutí několika kontrolních tisků na fakultě, jsem lehce upravil barevnost některých stran. Následně jsem tento proces nátisku některých stran zopakoval v tiskárně. Po kontrole a upravení tiskových dat pro danou vazbu dle specifikací tiskárny, jsem odeslal knihu k vyhotovení, jelikož mj. nemám důvěru ve své knihařské schopnosti.

4 POPIS DÍLA, TECHNOLOGICKÁ SPECIFIKA, PŘÍNOS PRÁCE PRO DANÝ OBOR

4.1 Popis díla

Finálním výstupem je kniha s jednoduchým názvem Mlýny. Formát knihy je 240x270 mm. Jedná se o non-fiction knihu založenou na ilustracích, spojující tematiku mlýnů. Kniha v této podobě by měla alespoň částečně fungovat jako letmý náhled do široké problematiky mlýnů a specifikami s nimi spojenými. Takový úryvek – „demo verze“ – z původně zamýšlené rozsáhlejší publikace. Zpracovaná témata mají ukázat a popsat obecnou podobu a fungování tří základních typů starých mlýnů jednoduchého složení u nás: starého českého vodního mlýna, větrného mlýna německého typu a větrného mlýna holandského typu. Dále ukázat architektonickou rozmanitost dalších evropských podob větrných mlýnů. A v neposlední řadě zmínit pár specifických termínů a ukázat pár příkladů mlynářské symboliky v českých zemích, která je jen zlomkem bohaté tradice.

Pro „oživení“ jsem u některých ilustrací přidal figury provádějící různé činnosti, nutně přímo nesouvisející s mlýny, přičemž některé mohou odkazovat na rozličná umělecká díla.

Kapitol a podkapitol najdeme v knize celkem 12, jsou to: Vodní mlýny, Starý český vodní mlýn, Vodní kolo, Mlýnský kámen, Větrné mlýny, Větrný mlýn německého typu, Větrný mlýn holandského typu, Další české větrné mlýny, Západní Evropa, Severní Evropa, Východní Evropa a Mlynářská symbolika.

Na obalu knihy je využita alternativní verze jedné z vnitřních ilustrací s větrnými mlýny, což naznačuje schopnost tohoto typu natáčet se proti větru, a její více do okru změněná barevnost zase tematiku obilí. Volné místo nad ilustrací vytváří prostor pro název knihy.

4.2 Technologická specifiká

Z kresby tužkou jsem vycházel u všech ilustrací, je také jedním z hlavních nosných prvků. Kresba tužkou, v tomto případě převážně „pentelkou“, je vděčná svou živostí i možností zachycení dostatečných drobností. Podle potřeby jsem takto připravené kresby celé vystínoval, nebo připravil pro následné doplnění akvarelovým podkladem. Ten jsem zhotovoval na akvarelový karton Afrodita, se kterým mám již letitou zkušenost. U většiny ilustrací jsem se snažil držet předloh.

Jednotlivé ilustrace jsem průběžně skenoval a upravoval v programu Adobe Photoshop CS6. Po odstranění bílého pozadí, retušování nežádoucích „fleků“ a rozdělení na vrstvy, přišla případná úprava křivek, jasů, kontrastu a sytosti. Následnou kombinací jednotlivých technik jsem prováděl úpravami krytí vrstev a nastavení režimu prolnutí převážně stylem „pokus – omyl“. Tento dosti časově náročný způsob má jednu výhodu většího prostoru pro experimentování a opravu chyb.

Průběžně jsem si též rozvrhoval jednotlivé ilustrace společně s textem, z počátku výplňkovým, v programu Adobe InDesign.

Pro chlebový text jsem zvolil osvědčené písmo Myriad velikosti 10 b. Pro názvy kapitol, paginaci a název knihy je jako titulkové písmo použita klasika československého písmolijectví – Preissigova antikva, která se myslím svou podstatou hodí k tématu, jenž má mnoho společného s dějinami této země, ač to může znít příliš okázale.

Knihá, šité pevné vazby, je tištěna na matnou křídou, gramáže 200 g/m². Desky jsou potažené matným papírem.

4.3 Přínos práce pro daný obor

Na téma mlýnu existuje značné množství tuzemské literatury, ale buď poměrně úzce zaměřené na konkrétní oblasti, toky, typy mlýnů, specifické technické vybavení, nebo zahrnuté v rámci jinak zaměřených publikací, nebo náročnějšího čtiva, sice shrnující objemné molinologické téma, ovšem i tak spíše odborného rázu, nebo můžeme nalézt zcela odborné texty, nebo literaturu často starší sta let, což je všechno samozřejmě vzhledem k počtu jednotlivých mlýnů a mnoha dostupných informací logické. Avšak jen zlomek obsahuje nějakou formu ilustrace, natož zjednodušení tématu pro naprosté laiky, jakým jsem samozřejmě i já.

Po mnohaměsíčním, poměrně intenzivním, pracovním nasazení nedokážu v tuto chvíli zhodnotit dostatečně objektivně přínos práce pro obor ilustrace ani případně obor molinologie, což mi přísluší ještě méně.

Myslím však, že mohu říci, že výsledná podoba knihy má určitý potenciál a mohla by být pro téma jistým obohacením, oživením, jakýmsi poodkrytím těžkého závěsu problematiky mlýnů. Jsem si vědom, že tato práce představuje jen náznak cesty, kterou se lze vydat.

Jestli by kniha dokázala oslovit kohokoli? Spíše o tom pochybuji, nicméně si myslím, že by si mohla najít své publikum, jak tomu nejen u specifických titulů nakonec často bývá.¹

¹ Na závěr bych chtěl poděkovat jmenovitě Mgr. Ondřeji Mertovi a Mgr. Rudolfu Šimkovi za jejich čas a pomoc při shánění materiálů. MgA. Evě Bartošové za její ochotu kdykoli reagovat na dotazy všeho druhu a akad. mal. Renátě Fučíkové za trpělivost a stále pozitivní přístup.

5 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

a) Knižní a periodická literatura

ŠTĚPÁN, Luděk a Magda KŘIVANOVÁ, 2000. Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách. Praha: Argo. ISBN 80-720-3254-2.

ŠTĚPÁN, Luděk, Radim URBÁNEK a Hana KLIMEŠOVÁ, 2008. Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-0015-0.

KARAS, Jaroslav, 1919. Historický vývoj mlynářství. Praha: Mlynářské noviny. Odborná knihovna Mlynářských novin.

JANOTKA, Miroslav a Karel LINHART, 1984. Zapomenutá řemesla: Vyprávění o lidech a věcech. Praha: Svoboda. Členská knihnice (Svoboda). ISBN 25-126-84.

b) Internetové zdroje

ŠIMEK, Rudolf, c2012-2017. Vodnimlyny.cz [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.vodnimlyny.cz/>

Povětrník.cz [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <http://www.povetrnik.cz/>

Větrné mlýny v Čechách, na Moravě a ve Slezku [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <http://vetrnemlyny.unas.cz/index2.htm>

Větrný mlýn Světlík [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.vetruny-mlyn-svetlik.com/2011/index.php?page=popis>

Moulin cavier, 2001-. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: https://fr.wikipedia.org/wiki/Moulin_cavier

Catalogue of the Astra Museum - by Prof. Dr. Corneliu Ioan Bucur. The International Molinological Society [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.molinology.org/index.php/web-links/mill-books/90-catalogue-of-the-astra-museum-by-prof-dr-corneliu-ioan-bucur>

Russian Windmills [online], c2023. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <http://russian-windmills.ru/en/>

6 RESUMÉ

I chose the topic of mills for my bachelor's project.

My goal was to create an author's illustrated book, where I focused on processing a mainly technically and architecturally focused topic. Mills and its history is, I think, a rather neglected topic in terms of illustration, even though they can be found practically anywhere, and mills and millers have been an important part of society for many centuries.

Throughout the book, I tried to explain how the three basic types of old Czech mills work – the old Czech water mill, then the so-called German type windmill, and lastly the so-called Dutch type windmill, as well as mention other examples of windmills across Europe. However, this is only a small part of the broad field of molinology.

As my art technique I chose pencil drawing and aquarelle painting that I then digitally combined into finished illustrations.

Most of the illustrations are a combination of these two techniques, though some are simply pencil drawings. I kept the aquarelle illustrations in a realistic palette of tones. The pages alternate between full-page spreads, landscape views, technical insights into the interior of the mills and an assortment of smaller illustrations pertaining to the theme.

The goal of the book is to show this topic to the general public in a more artistic way, partially at least.

7 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1

Skici

Příloha 2

Skici

Příloha 3

Varianty přidavných kreseb

Příloha 4

Ilustrace před digitální úpravou

Příloha 5

Ilustrace před digitální úpravou

Příloha 6

Mírně odlišné verze stejné ilustrace

Příloha 7

Postup tvorby kresby řezu

Příloha 8

Postup rozvržení varianty dvoustrany

Příloha 9

Mírně odlišné verze stejné ilustrace

Příloha 10

Finální dvoustrany

Příloha 11

Finální dvoustrany

Příloha 12

Finální dvoustrany

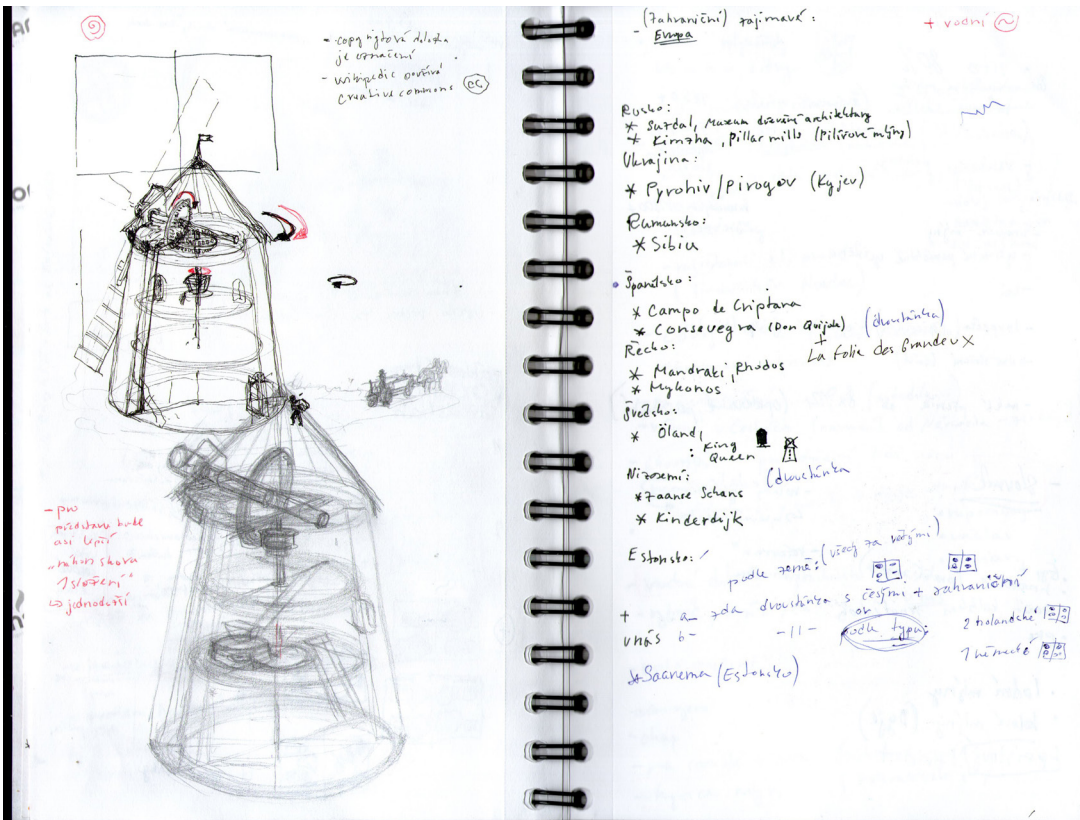
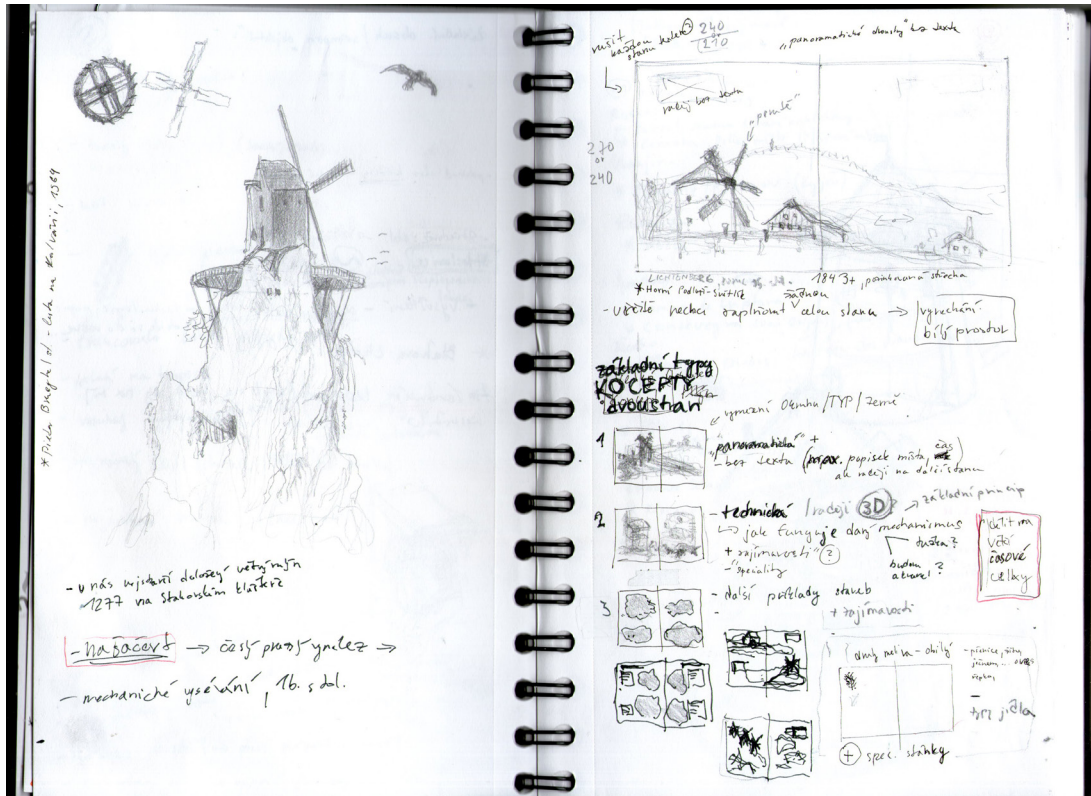
Příloha 13

Finální dvoustrany

Příloha 14

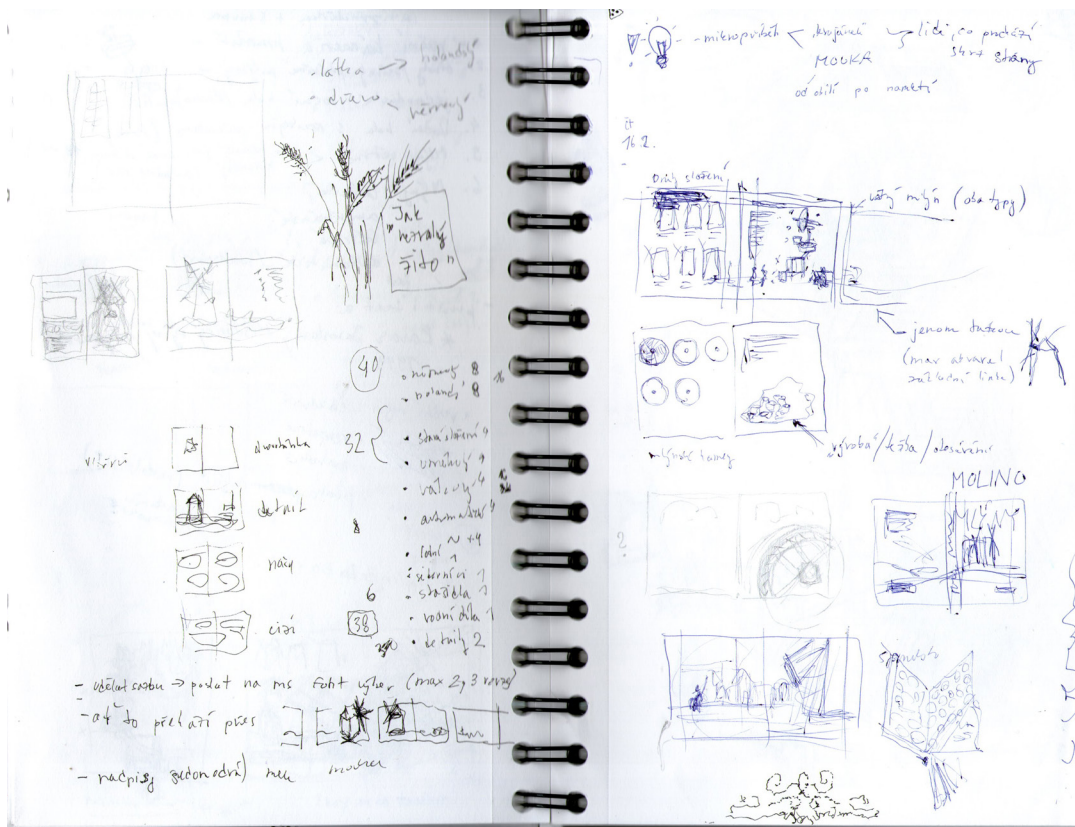
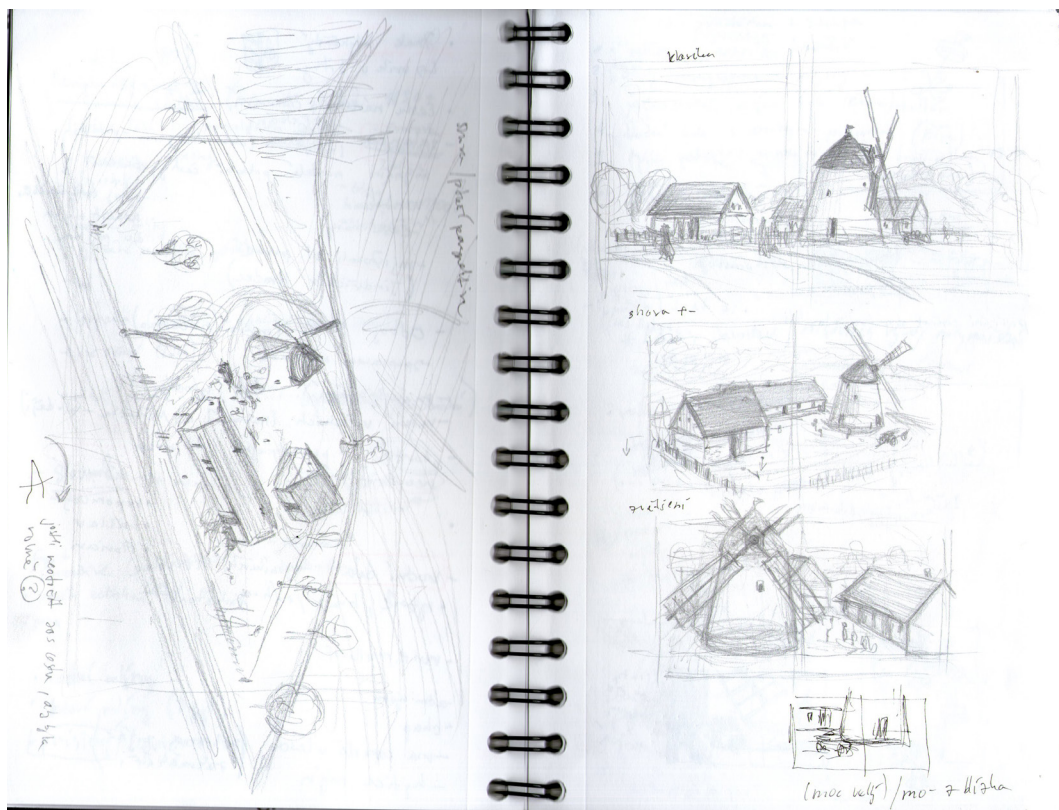
Obálka

Příloha 1
Skici

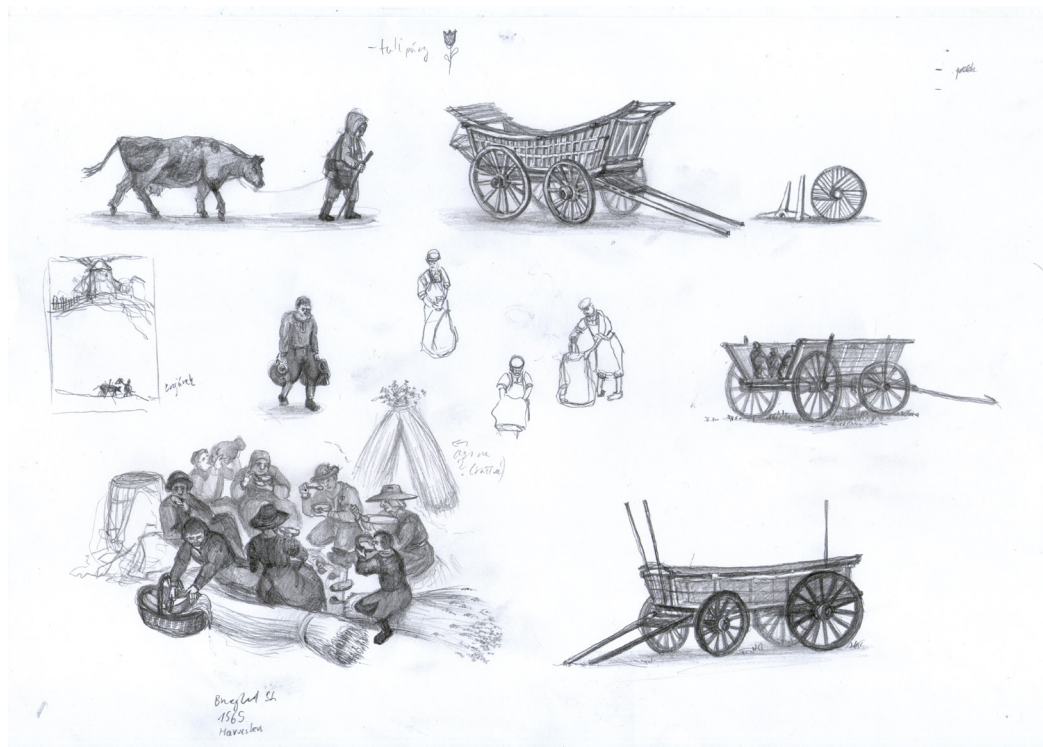
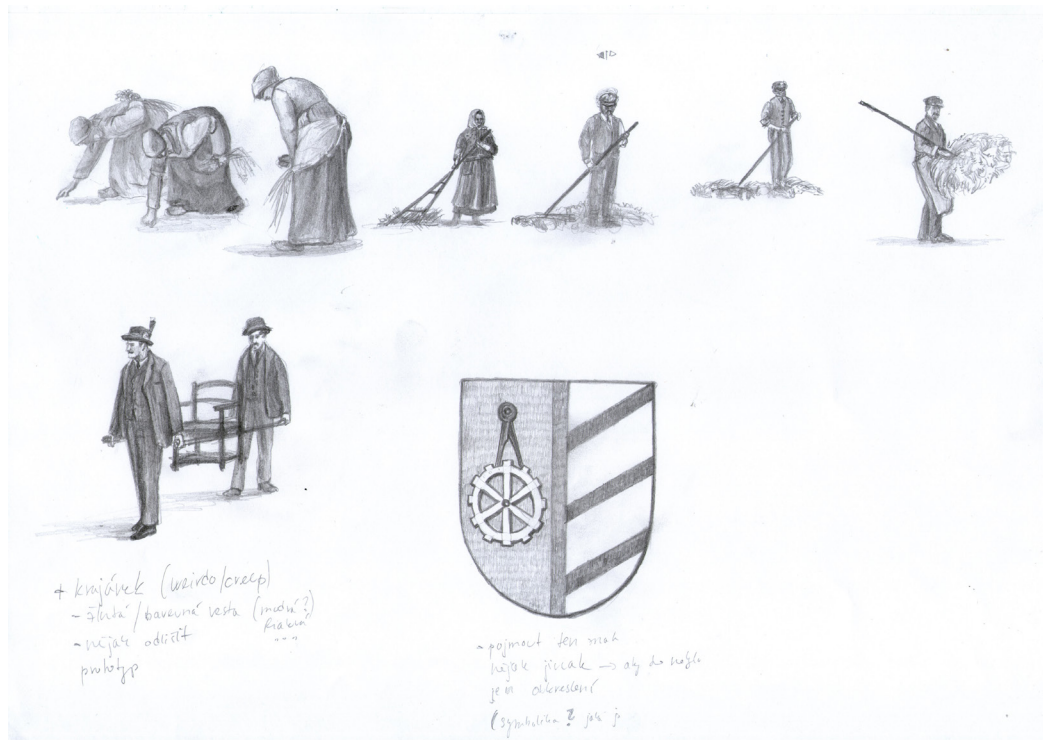
ilustrace: vlastní

Příloha 2
Skici

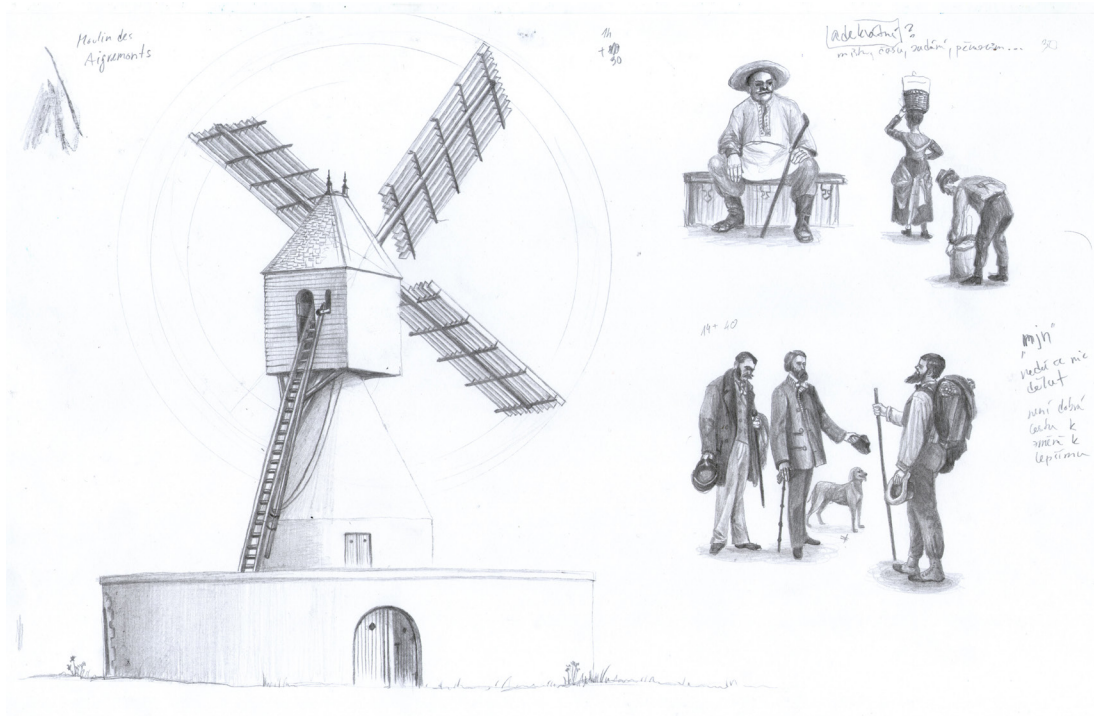
ilustrace: vlastní

Příloha 3
 Varianty přidavných kreseb²

ilustrace: vlastní

Příloha 4
 Ilustrace před digitální úpravou

ilustrace: vlastní

Příloha 5
Ilustrace před digitální úpravou

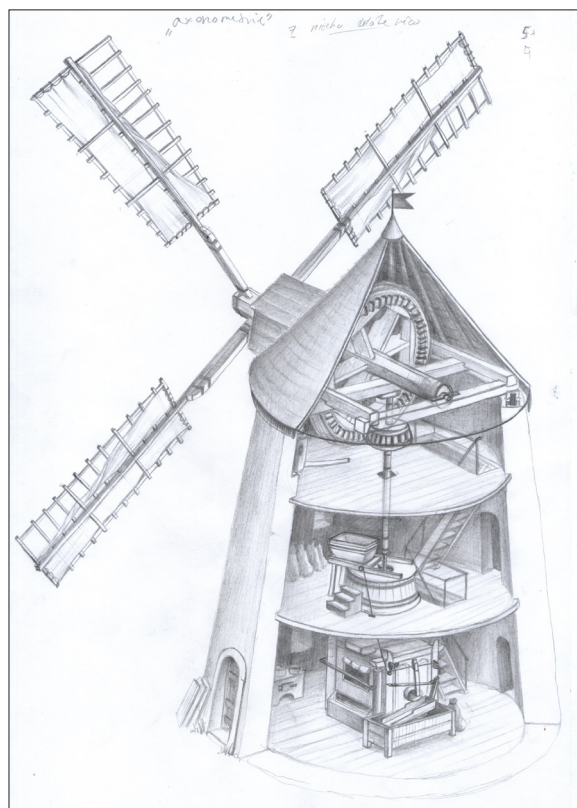
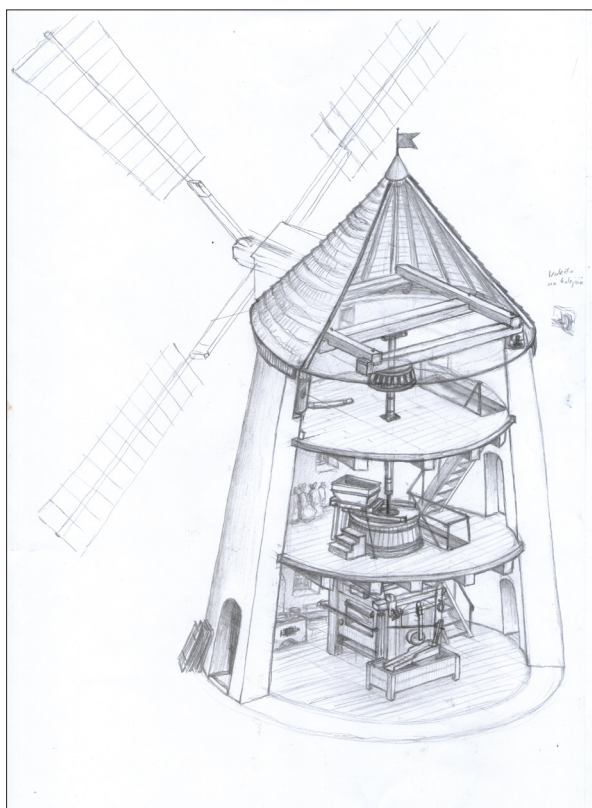
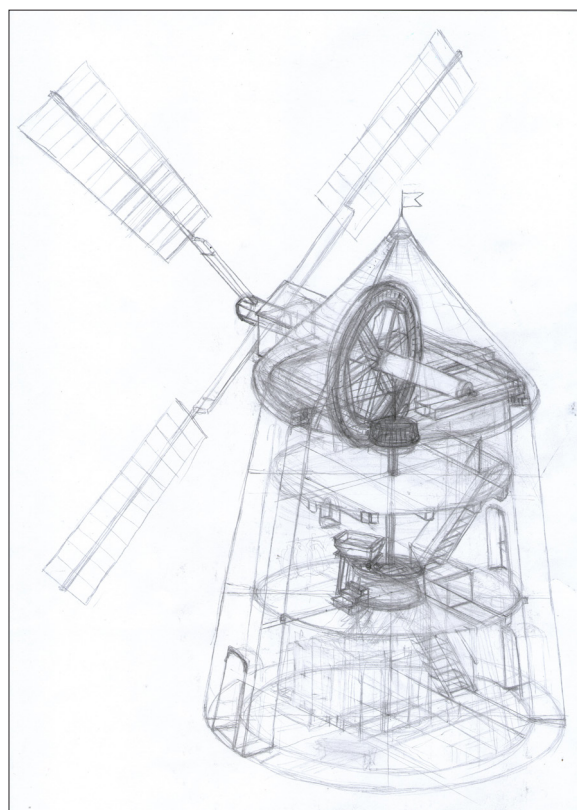
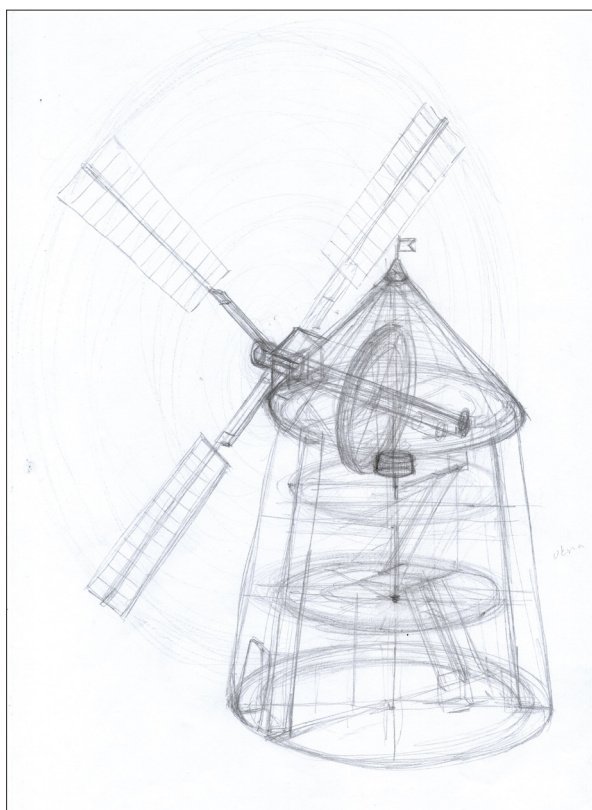
ilustrace: vlastní

Příloha 6
Mírně odlišné verze stejné ilustrace

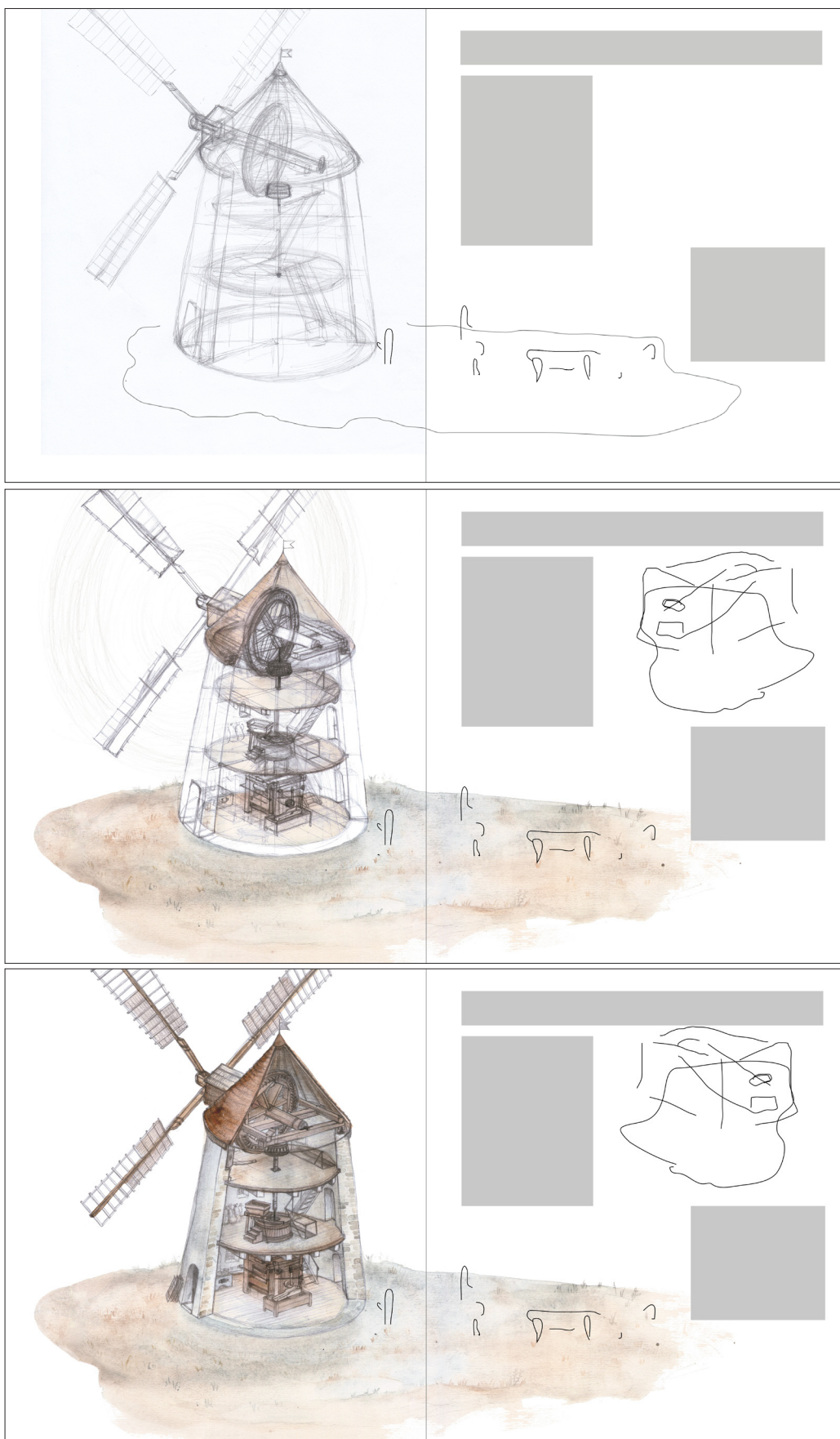
ilustrace: vlastní

Příloha 7
Postup tvorby kresby řezu

ilustrace: vlastní

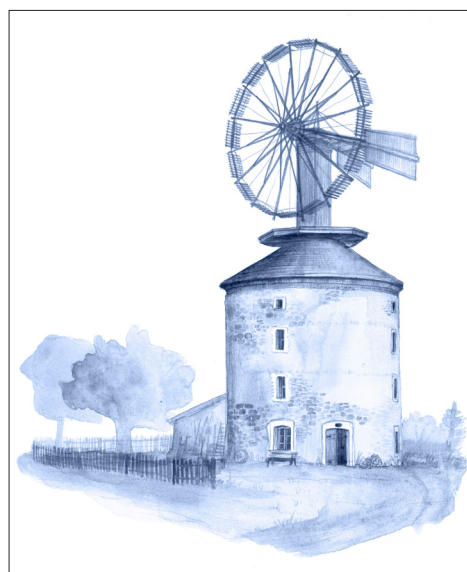
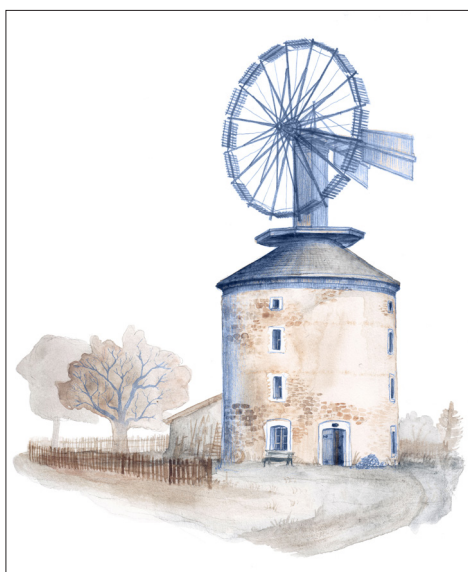
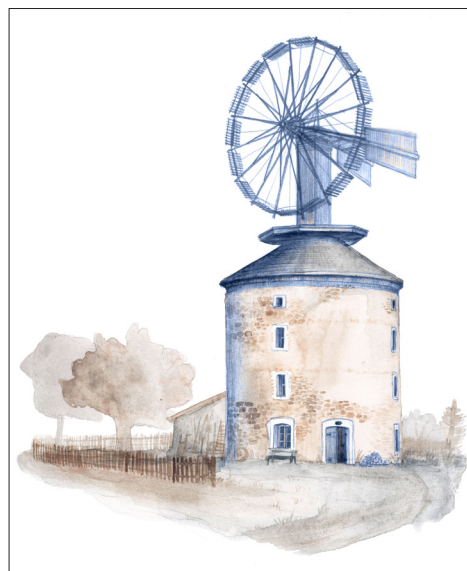
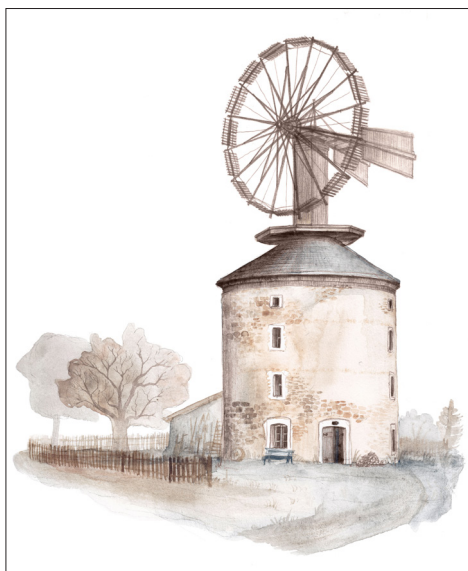
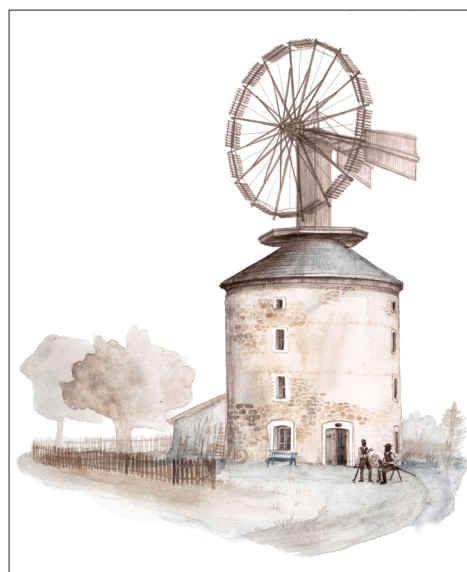
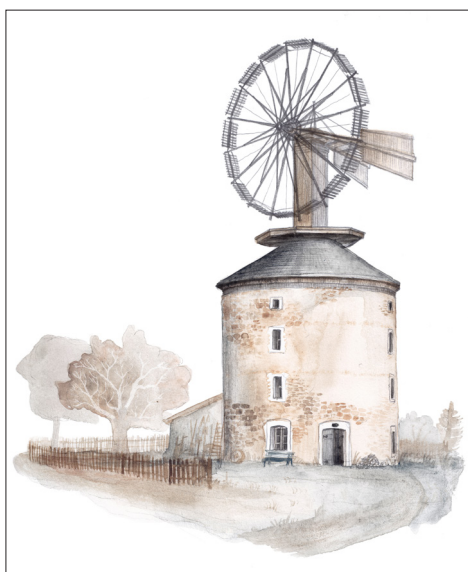
Příloha 8
Postup rozvržení varianty dvoustrany

ilustrace: vlastní

Příloha 9

Mírně odlišné verze stejné ilustrace

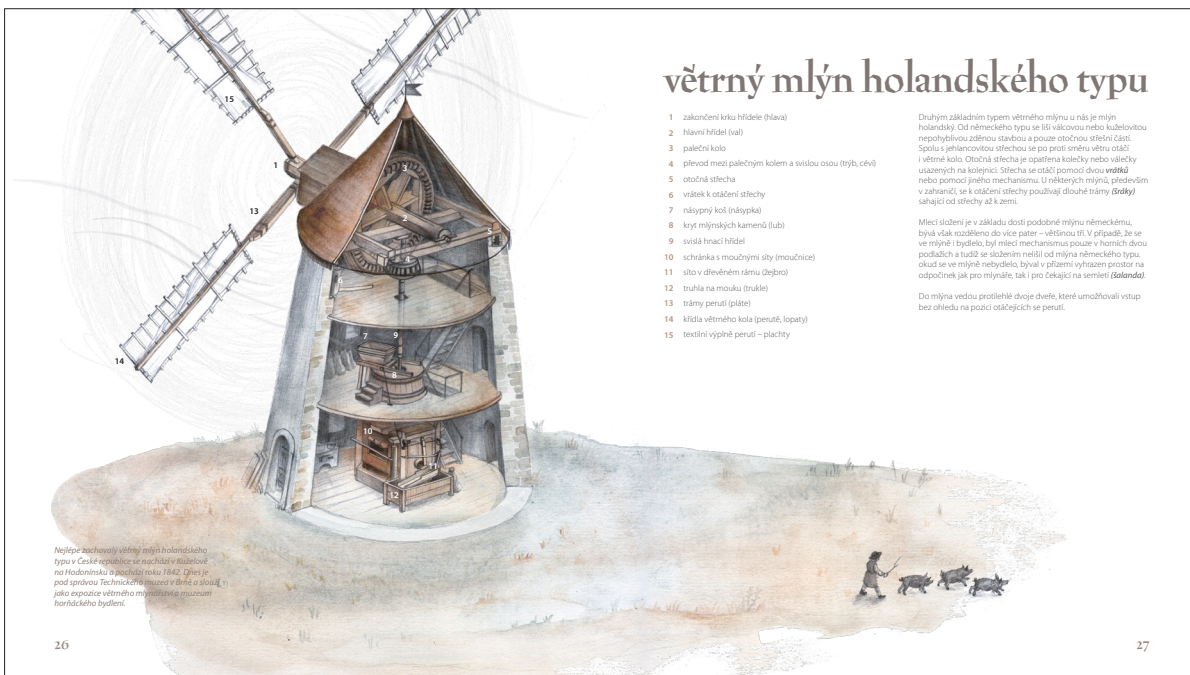
ilustrace: vlastní

Příloha 10

Finální dvoustrany

Větrný mlýn holandského typu v Horním Podluží, Světlík
Mlýn v území již zaniklé osady Lichtentberg je jedním z nejvčetnějších dochovaných větrných mlýnů v České republice. Je jedním z mlýnů holandského typu s dochovaným technickým vybavením v Čechách. Unikátní je zejména jeho pětistá vrutle.

větrný mlýn holandského typu

- 1 zakončení krku hřídele (hlava)
- 2 hlavní hřídel (val)
- 3 palečnické kolo
- 4 převod mezi palečnickým kolem a svislou osou (trýb, céva)
- 5 otočná stělna
- 6 vrábek k otáčení stělny
- 7 náspýpný koš (náspýpka)
- 8 kryt mlynářských kamenů (lůž)
- 9 svídná hnací hřídel
- 10 schránka s mroužnými síty (mroužnice)
- 11 síto v dřevěném rámu (džebro)
- 12 truhla na mouku (truhle)
- 13 trámy peruti (pláče)
- 14 klířka větrného kola (perutě, lopaty)
- 15 textilní vjpné peruti – plachty

Druhým základním typem větrného mlýnu u nás je mlýn holandský. Od německého typu se liší válcovou nebo kuželovitou nepřeplytíovou zděnou stavbou a pouze otočnou stělní částí. Spolu s pětilancovou stělnou se při protisvěru větru otáčí i větrné kolo. Otočná stělna je opatřena kolečky nebo válečky usazenými na kolečnicích. Stělna se otáčí pomocí dvou **vrábek** nebo pomocí jiného mechanismu. U některých mlýnů, především v zahraničí, se k otáčení stělny používají dlouhé **trámy** (**dráky**) sahající od stělny až k zemi.

Mlecí složení je v základu dosti podobné mlýnu německému, býval však rozděleno do více pater – větrnou síť. V případě že se ve mlýně i bydlo, byl mlecí mechanismus pouze v horních dvou podlažích a tudíž se složením netýčil od mlýna německého typu, sítky se ve mlýně nebydlo, býval v přízemí vyhrazen prostor na odpočinek jak pro mlynáře, tak i pro čokající na semletí (**šalanda**).

Do mlýna vedou protilehlé dvojce dveře, které umožňovaly vstup bez ohledu na pozici otáčejících se perutí.

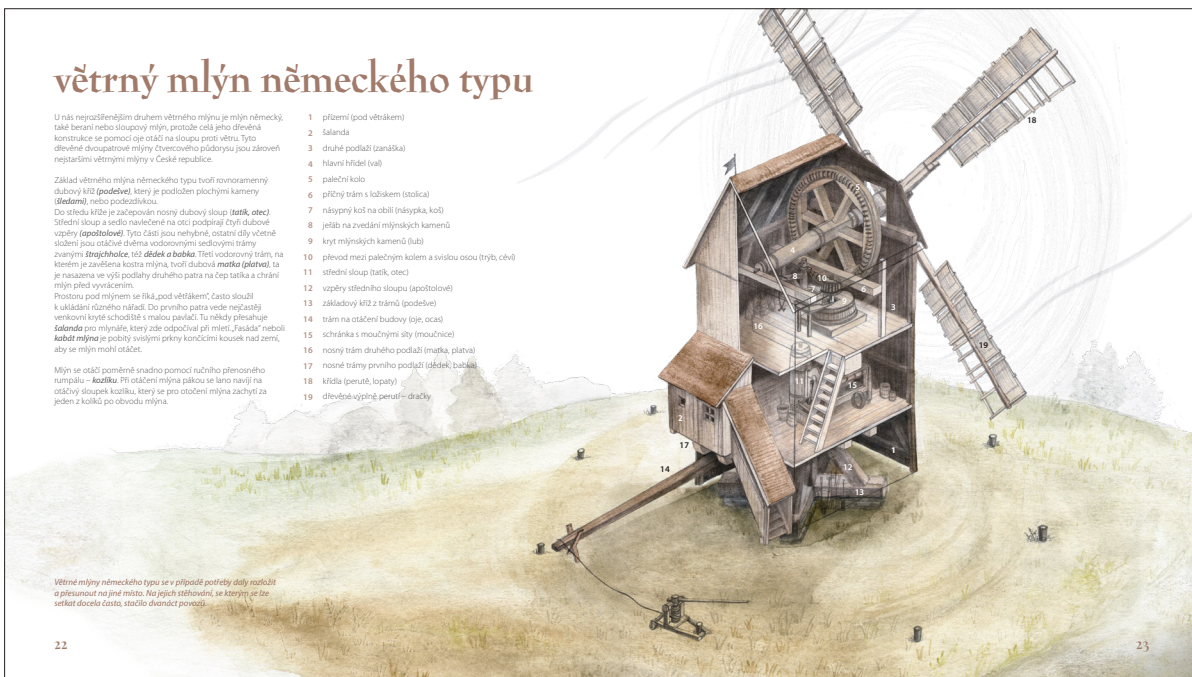
Nejlépe zachovalý větrný mlýn holandského typu v České republice se nachází v Růželově na Hodovicku a je patrný roku 1862. Dřívě je podle správy Technického muzea v Olomouci jako expozice větrného mlynářství muzeum hornického bydlení.

Příloha 11

Finální dvoustrany

Větrný mlýn německého typu v Kloboukách u Brna
 Původně zde stávalo šest větrných mlýnů. Poslední let se jejich počet snížil, až v roce 1936 zůstal jediný – nejstarší, který byl nakonec stejně na jaře roku 1945 zničen postupující Rudou armádou. Na místo původního mlýna byl v roce 1982 přenesen mlýn z Pacetlů u Kroměříže.

větrný mlýn německého typu

U nás nejrozšířenějším druhem větrného mlýnu je mlýn německý, také beraní nebo sloupový mlýn, protože celá jeho dřevěná konstrukce se pomocí oje otáčí na sloupu proti větru. Tyto dřevěné dvoupatrové mlýny československého původu jsou zároveň nejstaršími větrnými mlýny v České republice.

Základ větrného mlýna německého typu tvoří rovnoměrný dubový kříž (podešev), který je podložen plochými kamennými (šleďmi) nebo podokázlkou. Do středu kříže je zařepován nosný dubový sloup (tatík, otec). Střední sloup a sedlo navlečené na otcí podpírají čtyři dubové vzpěry (spodolové). Tyto části jsou nehybné; ostatní díly včetně složení jsou otáčivé dvěma vodorovnými sedlovými trámy zvanými štrajchhalce, též dědek a babka. Třetí vodorovný trám, na kterém je zavěšena kosť mlýna, tvoří dubové matice (prátele), ta je nasazena ve výši podlahy druhého patra na čep tatíka a chrání mlýn před vyvřecím. Protosou pod mlýnem se říká „pod větrákem“, často slouží k ukládání různých nářadí. Do prvního patra vede nejlépe venkovní kryté schodiště s malou pavlačí. Tu někdy přesahuje šleďem pro mlynáře, který zde odpačí při mletí „šleďák“ neboli kabát mlýna je pobity svými prvky končícími kousek nad zemí, aby se mlýn mohl otáčet.

Mlýn se otáčí poměrně snadno pomocí ručního přenosného rumpálu – kozlíku. Při otáčení mlýna pakou se lano navíjí na otáčivý sloupek kozlíku, který se pro otáčení mlýna azdytí za jeden z kozlíků po obvodu mlýna.

- 1 přízemí (pod větrákem)
- 2 šleď
- 3 druhé podlaží (zanáška)
- 4 hlavní hřídel (val)
- 5 paleční kolo
- 6 příčný trám s ložiskem (stolka)
- 7 náspový kotl na obilí (náspýka, koň)
- 8 jeřáb na zvedání mlýnských kamenů
- 9 kryt mlýnských kamenů (dub)
- 10 převod mezi palečným kolem a vislou osou (trýb, cév)
- 11 střední sloup (tatík, otec)
- 12 vzpěry středního sloupce (spodolové)
- 13 základový kříž z trámů (podešev)
- 14 trám na otáčení budovy (oje, očas)
- 15 schránka s mroučnými síty (mroučnice)
- 16 nosný trám druhého podlaží (matka, pláva)
- 17 nosné trámy prvního podlaží (sedek, buška)
- 18 křížla (perutě, lopaty)
- 19 dřevěné výškové perutě – drachy

Větrný mlýn německého typu se v případě potřeby daly rozložit a přesunout na jiné místo. Na jejich stěhování, se kterým se lze setkat docela často, stačilo dvacetí povozů.

další české větrné mlýny

Větrné mlýny s turbínou se vyskytují v rámci České republiky pouze v oblasti Moravskoslezského kraje, tedy v oblasti spjaté zvláště s těžbou. Na začátku 20. století obyvatelé zaměstnaní především v hutích a dolech měli větrnou kolem svých veselostí i menší pole na obilou, které obiloposadováli. Hlavně děti a ženy. Mnozí si tak mnohdy především s věpomocí stavěli malé dřevěné boudy s turbínovým osazením nejen na mlít obilí, ale třeba i na výrobu elektřiny.

Mlýnek s turbínou v Horních Tošanovicích
Tento větrný mlýnek v Tošanovicích u Frydku-Místku již dnes nenalezneme, původní mlýnek z roku 1930 byl v roce 2002 převzeten do areálu ekovesnický v Jindřichovicích pod Svatkem a jeho mečí zařízení bylo namontováno do zděné válcové stavby.

Zřícenina mlýna v Přízvech
Původní podoba i datum vzniku větrného mlýna u Přízvy na Sedláčkově je dodnes zřetelná, pravděpodobně již v 16. století mohl mlít mouku pro Ledkovický velkostatek. O to zajímavější je, že se jedná o největší mlýn holandského typu v Evropě.

Mlýn s Halladayovou turbínou v Ruprechtově
Původní mlýn holandského typu z roku 1873 o šedesát let později podleba vichřice, a tak byl klasické škapty nahrazeny moderní Halladayovou turbínou, kterou vymyslel Cyril Halladay ve Spojených Státech. Po druhé světové válce byl mlýn používán jako skladiště nebo klubovna plynárn. Dnes je mlýn zrekonstruován a patří mezi světové unikáty.

Konstruktérem turbíny byl severoamerický farmář Daniel Halladay, který kolem poloviny 19. století sestavil větrné kolo s nastavitelným žaluzerami pomocí síly. Tento větrný motor však celosvětově sloužil především jako pohon vodních čerpadel.

Mlýn německého typu v Starém Poddvorově
Větrný mlýn postavený původně v roce 1870 v Mustřicích se několikrát stěhoval až na dnešní místo na kopeček Zahájka nad obcí Starý Poddvorov. Na konci 19. století mlýn mílem zanikl, když ho přetrvala vichřice. Byl však obnoven a fungoval až do roku 1949. Na přelomu tisíciletí koupila mlýn po letech chátrání obec a v roce 2003 mlýn zrekonstruovala.

28

29

západní evropa

Maud Foster Windmill v Bostonu, Velká Británie
Jedná se o sedmipatrový větrný mlýn holandského typu s pětišestou litrovou vrtulí, který se nachází u kanálu Maud Foster v Lancashire, podle kterého je pojmenován. Byl postaven v roce 1819. Mělo bylo do mlýna dováženo kanelm na loďkách až do roku 1948, kdy byl mlýn uzavřen a začal chátrat. Na konci 80. let byl mlýn zrekonstruován a dnes patří mezi největší funkční větrné mlýny v Anglii.

V mnoha zemích západní a severní Evropy, především v Dánsku, Anglii a Německu, byly větrné mlýny od konce 18. století osazovány dvojitou – menší vrtulí, díky které se mlýn nasměřoval proti větru. Měla podobnou funkci jako např. ocasní rotor u vrtulníku.

30

Moulin des Aigremonts, Francie
Tento typ větrného mlýna je charakteristický pro oblast Angou v západní Francii. Skládá se z otočné dřevěné části zvané „hucherolle“ ukryjící převodní na vrtulnou osu a pohánějící mléčné zařízení ukryté v přízemní zděné stavbě. Mlýn byl postaven v roce 1848 a původně sloužil k mléčné obilí. Mlýnská však pracovala také jako vlnář, proto to byl mlýn sloužící také jako sklapek.

Moulin à vent de Cleurac, Francie
Mlýn holandského typu stojí v obci Cleurac na jihozápadě Francie od roku 1838. Fungoval v původní podobě až do roku 1936, kdy byl provoz ukončen. Mezi lety 2000 až 2007 byl částečně restaurován.

Výjimec parní větrný mlýn se dožil nepočetné na místě ani době. Zatímco některé již mají plechové nastavitelné žaluzie nebo turbíny, jiné se stále mohou používat i s dřevěnými plachty, jako snad nejstarší způsob výjimec.

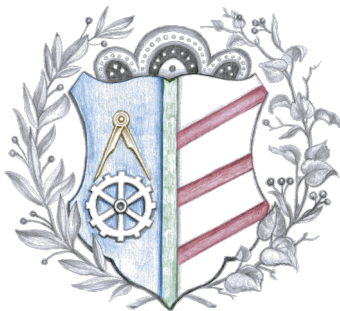

31

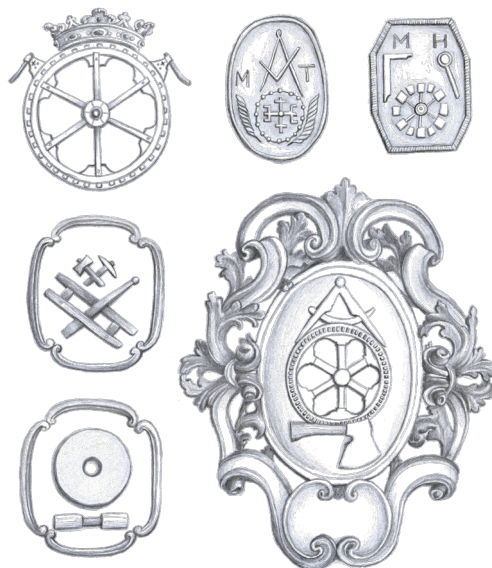
mlynářská symbolika

Mezi první doložené zmínky o mlynářských symbolech v českých zemích patří zpráva o vítání Karla IV. při příjezdu do Prahy v roce 1355 popisující korouhev s nazaženým palečným kolem a dvěma sekerami. Mezi nejbližšími symboly můžeme dále nalézt např.: mlynářský kámen, nářadí na kře, kladivo nebo železnici, železný mlynářský reječek, měřítko dobové, vagony práce, stavení mlýna, pil, hamrů a vodních děl, ale zároveň sdíleli cechy, převážně v menších městech, společný cech v pekaři. Proto můžeme pozorovat sdílenou symboliku v podobě proužků, bílého zvonu až do 19. století. Symboly byly vyobrazeny na reparačních místech a předmětech. Na fasádách, na portálech – celkové součásti architektury, v interiérech třeba na čele mouchnice. Na náhrobcích, na ochravných truhlách, kam se ukládaly „čestné příslušky“ Na pohledech, kamenných feniších – odznak ochranných v podobě bot – a nejčastěji na pečeti.

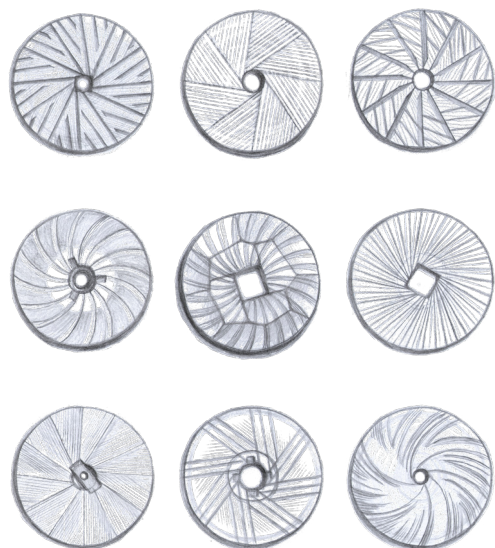
Oblíbená legenda o vzniku „univerzálního“ mlynářského znaku, kdy byl dle pověsti českým knížetem Vladislavem I. po bitvě na Luckém poli roku 1116 udělen erb hrdinnému mlynáři Jiříkovi z Doupuví. Ačkoliv tato verze zřejmě byla vyvolána až Vladislavem II. Štěpánem v 16. století, pravděpodobně na objednávku některého ze svých donátorů. A samotná podoba mlynářského znaku vznikla až ve druhé polovině 19. století v rámci obrozeneckých tendencí a jeho první doložitelné vyobrazení pochází až z roku 1919.

36

37

16

mlýnský kámen

Mlýnský kámen, zvaný také **ženov**, je nepostradatelnou součástí mlynářského mlýna. Jeho původ sahá až do pravěku k různým zrnodrátkům. Horní kámen – běhoun se otáčí na spodním – ležáku. Běhoun je vždy vyvalen zapuštěnou kypřicí, aby se mohly odolat, ta může mít několik otvů, které má být různé tvary. Mezi běhounem a ležákem byla vždy mezeřa, která se upravovala zvedáním běhounu ležákem dle potřeby mléka. Ovšem ve střední době se vyvíjela oblak, která propadala do prostoru mezi kamery. Pro umění mlynářů bylo potřeba mít několikrát za sebou.

Na kamenech byly vysokými šikmými páskovitě drážky různých tvarů, které usměrňovaly pohyb oblak od středu k obvodu. Po semletí asi padesátí pytlů oblak sejmuli mlynáři běhoun a zvláštními zaostřenými kladivky (**vozkry**) obnovovali otupené hrany mléčných plátek.

Materiálem pro mlýnské kamery byly především tvrdé druhy pískovce, ani to však mohly nezabránit dřením písku do mouky. Kreslení kamene bylo ztvárněno velice šikovně, a proto byla snaha o výrobu umělých kamenek, které by nepotřebovaly dodatečné klesání.

Speciální kategorií byly kamery z dovozu, tzv. „francouzské“, těžené v povodí Seiny a Marry. Byly poskládané z více kusů sladkovodního křemence, které se méně opotřebovávaly, avšak byly dražší. Obvod mléčných kamenek často chránily speciální prasknutí a roztržení železného obruče.

„Dobry mlýnský kámen musí býti porovitý, né mnoha otevřený, čistý a poddávý podle toho jaké melivo má zpracovávat.“
(Čistý tovaryšské mlýnské slovník, Lehovec, A., 1936)

17

